

**LEGAL AND ECONOMIC GROUNDS OF CONCLUSION
AGREEMENTS ABOUT CREATION OF IMF**

Finnik S. G.

The complex of legal and economic pre-conditions of conclusion of IMF treaty is examined in the article. It is underlined that Fund was created as organization on collaboration between the states with a purpose of adjusting of the international currency system.

Key words: world currency crisis, international currency system, devaluation of currencies, gold devising standard, plan of the International stabilization fund (the plan of White), International clearing union (the plan of Keynes).

Надійшла до редакції 20.05.2013 р.

УДК 340.12 + 34.124.4 + 504.03

В. О. Захарова,
*здобувачка при кафедрі філософії
Національний університет
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»,
м. Харків*

**ЕКОПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ:
ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ І ЗМІСТ**

У статті визначається сутнісна і змістовна специфіка феномену екоправового виховання. Аналізуються характерні ознаки цього напрямку правовиховної діяльності, що дозволяють сформулювати його дефініцію.

Ключові слова: правове виховання, екоправове виховання, екософія права.

В останні десятиріччя значно зріс інтерес науковців різного фаху до проблем екології, що стосуються попередження глобальної екокатастрофи, передвісники якої у вигляді локальних екологічних негараздів час від часу виникають у різних країнах, порушуючи життєстверджуючий баланс сил в екосоціосфері. Сама екологія поступово перетворилася з чисто природничої науки на міждис-

циплінарний комплекс, а коло залучених до екологічної проблематики наук значно розширилося, пов'язуючи природничу й гуманітарну сфери наукового знання.

Між тим, маючи перед очима численні приклади руйнівних наслідків техногенної діяльності, більшість пересічних громадян і досі не в змозі підняти власну свідомість до рівня осягнення реальності й масш-

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

табу глобальних екологічних викликів, як і своєї ролі у справі гармонізації відносин із природним світом. Певна річ, від звичайного члена суспільства перехідного типу, існуючого в умовах ідеологічної невизначеності й доволі частих випадків неприхованої зневаги до загальнолюдських цінностей, не варто очікувати швидкого духовного піднесення, яке передбачало б зміну ціннісної орієнтації правосвідомості, пов'язану із включенням природного середовища до числа об'єктів його правової відповідальності. Цілком очевидно, що і суспільна, й індивідуальна свідомість потребують концептуального гармонізуючого впливу з боку певної системи, спроможної здійснити екологізацію свідомості в цілому й забезпечити формування екологічної правосвідомості, аби цей процес сприяв відтворенню екологічних імперативів і в наступних поколіннях.

Беручи до уваги безперечно цінність досліджень у царині загальної й соціальної екології, екології людини, екософії й екологічного права, маємо на меті довести необхідність інтегрування методологічно значущих компонентів знання, яке вони містять, у процесі філософсько-правового вивчення перспективності створення

системи екоправового виховання за допомогою методологічного знаряддя й понятійного апарату екософії права засобами екософсько-правової рефлексії. Екософія права, як доведено С. В. Шефелем, є філософсько-правовим ученням, яке в діатропічний спосіб рефлектує суб'єкт-об'єктні відносини між людиною як суб'єктом права і природним світом на засадах толерантності з точки зору з'ясування проблем реалізації права людини на безпечне життя і її відповідальності щодо захисту прав Природи з метою визначення шляхів гармонізації їх взаєминвідносин та обґрунтування способів досягнення цілей екосоціального гомеостазу, або екосоціальної гармонії [12, с. 65]. Аналіз онтологічних, гносеологічних, антропологічних, аксіологічних та інституційних підстав екософії права, здійснений у працях С. В. Шефеля й Т. І. Бургарт, відкриває можливості для наукових розвідок у напрямку переосмислення різноманітних боків регуляторного впливу права на процеси життєтворчості особистості, фондування екоправової свідомості й екоправової культури, які не тільки тісно взаємопов'язані, а й прямо залежать від ефективності заходів екоправового виховання.

Щоб навести дефініцію поняття «екоправове виховання», спершу потрібно зрозуміти його сутність, охарактеризувати його зміст, основні ознаки. При цьому доцільно використовувати метод діатропічної аналогії з процесом правового виховання, що є загальною категорією щодо останнього. Така можливість обумовлюється специфікою діатропічного способу світосприйняття, який акцентує увагу на категорії різноманітності, тобто на тих загальних властивостях схожості й відмінності, що виявляються у великих сукупностях об'єктів і складних системах, не заперечуючи при цьому їх загальної цілісності [4], яка у площині правового світогляду стає основою для подолання протиставлення східної й західної соціокультурних традицій як однієї з перепон на шляху гармонізації екосоціальних відносин. Такий підхід формує можливість і підводить фундамент для розгляду реальності крізь призму різноманіття форм існування і проявів життя, включаючи й правовий вимір, що цілком узгоджується з основоположною позицією Є. В. Сазоннікової щодо застосування діатропічної парадигми мислення у правових дослідженнях [10], дозволяючи «впустити» у свідомість індивіда концепт унікаль-

ного правового статусу Природи.

Специфічно правовим процесом виховання роблять основні риси права – вольовий і нормативний характер, формальна визначеність та інші, а специфічно екологічним, як на нас, – іманентність екологічного складника у змістовному наповненні феномену права, який на сучасному етапі розвитку правової системи сконцентрований у концепті норм галузі екологічного права. Отже, право є не лише вихідною базою для цього процесу, а й основним матеріалом, джерелом для нього.

Сутнісна специфіка екоправового виховання виявляється у його меті й екоософсько-правовому змістовному наповненні всіх його стадій і заходів. Указане наповнення має різні аспекти, які, доповнюючи одне одного в межах екоправової виховної концепції, забезпечують її онтологічну, антропологічну, аксіологічну і гносеологічну спроможність, обґрунтовуючи перспективу ефективного впливу на об'єкт виховання.

Онтологічний контекст екоософської рефлексії правовиховного процесу становить осягнення необхідності його вибудовування на підставі розуміння права як одного з основних проявів людського жит-

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

тя, як істоти біологічної й біосоціальної через його статус одного із загальних законів біологічного й біосоціального життя людей, для яких правова сфера буття є межею існування, заданою самим природним універсумом.

Певне розуміння ідеї права, яким переймається правова онтологія, відіграє визначальну роль при побудові будь-якої правовиховної концепції, оскільки формує її ідеальний вимір, окреслюючи напрямки реалізації ідеологічного складника виховного процесу. Разом із тим екософська рефлексія права в її онтологічному контексті розширює межі й характер розуміння ідеї права в соціокультурному просторі сучасного людства шляхом урахування дій загальних законів соціоприродного гомеостазу [13]. Досягнення усвідомлення необхідності парадигмальних змін на такому фундаментальному рівні правової реальності, яким є ідея права, дає всі підстави очікувати на відповідні якісні зміни на інших рівнях правового буття – у нормах законодавства, зокрема, екологічного, й у правовідносинах між суб'єктами й об'єктами екосоціосфери.

Теоретичний доробок екософії права в царині правової антропології через якісно нову

постановку Т. І. Бургарт проблеми діалектики антропогенного й соціального рівнів буття права [2] дозволяє доповнити концепцію екоправового виховання обґрунтуванням *природності* походження розумово-вольового потенціалу людства, який може виступати як джерелом подальшої руйнації природного середовища, так і фактором забезпечення балансу всіх чинників соціоприродного розвитку, що безпосередньо залежить від способу ідентифікації людиною у правовій реальності себе, свого соціуму і природи.

Екософією права в рамках антропологічних досліджень природи права сформовано також екоправовий виховний ідеал, яким виступає правова людина як екологічно орієнтована особистість, що усвідомлює себе суб'єктом правовідносин в екосфері й діє конструктивно виходячи з розуміння необхідності підтримки всіх життєвих сил біосфери шляхом використання екологічного права як гармонізуючого їх засобу. На думку екософів, формування такої особистості не може бути пов'язано з екологізацією правосвідомості громадян, духовним їх оновленням на засадах набуття знань про гармонізацію екосоціальних стосунків в екосфері в цілому і правовід-

носин, зокрема, де вирішальна роль відводиться чиннику визнання людиною своєї *відповідальності щодо всіх проявів життя*. У цьому сенсі людина, що виховується як екологічно правова особистість, здатна усвідомити й перебрати на себе відповідальність і за своє життя, і за майбутнє соціуму та природи.

Аксіологічний вимір еко-софсько–правової рефлексії становить підґрунтя для переосмислення змісту й характеру ціннісного наповнення процесів правотворчості, правореалізації й державного управління, які потребують певного вихідного етапу й фундаментальної основи, а також відповідного стабілізуючого фону. Усі ці ролі має бути покладено саме на систему виховання оновленої (що в нашому розумінні є тожним екологізованою) правосвідомості і правової культури громадян. Складність цього завдання пояснюється необхідністю не тільки звільнення їх від стереотипів, які десятиріччями продукувались у їх свідомості утилітарним типом світогляду й господарювання, зумовлюючи відповідні обмеження у праворозумінні, а й потребою відтворення тих етико–екологічних та екоправових імперативів, що століттями існували як елементи досвіду багатьох

поколінь людства у його ставленні до довкілля, а також урахуванням здобутків державо–і правотворення країн Скандинавії як прикладу успішної побудови екологічної правової держави на засадах соціального й соціоприродного партнерства.

До формулювання дефініції екоправового виховання доцільно наблизитися паралельно з визначенням його характерних ознак. У цілому ж екоправове виховання втілює такі визначальні характеристики правовиховного процесу, як цілеспрямованість, систематичність, організованість, діяльнісний характер, базування на нормах і принципах права, використання специфічних правовиховних форм і засобів та ін. У межах екоправовиховної концепції більшість із них набуває певного забарвлення, віддзеркалюючи екофільний характер впливу на правосвідомість індивіда.

Однією з таких ознак екоправового виховання є його цілеспрямованість. Категорія мети є визначальною для всіх напрямків виховання, адже вона становить собою кінцевий результат діяльності людини, що у формі ідеального уявлення існує у її свідомості, бажання досягти якого зумовлено вибором засобів її досягнення.

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

Фактично проблема визначення мети виховання виникла приблизно тоді ж, коли й міркування про образ самої людини, поряд з думкою, якою є людина. Практично одразу ж виникло запитання: якою вона має бути? Наприклад, добі античності ми завдячуємо не тільки розвитком філософії, й започаткуванням вельми цінного напрямку розвитку виховної системи, спрямованої на досягнення виховного ідеалу стародавніх греків – калокагатії (від старо-грецького «прекрасний і гарний», «красивий і добрий»). Одним з перших питань виховання переймався Демокріт. На його переконання, виховання має за мету навчити людину «гарно мислити», «гарно говорити» й «гарно поводитись». При цьому визначальну роль у виховному процесі він відводить природі, а саме наслідуванню природним законам у життєдіяльності людей. Йому належить твердження: хоча вихователь формує і змінює людину, все ж його помисли скеровує природа, бо людина є її часткою – мікрокосмом [1, с. 337].

В античній філософії ідея виховання була представлена як процес осмисленого, тривалого й цілеспрямованого творення людини, вибудови фізичних і духовних параметрів її ек-

зистенції за найвищими взірцями моральних і фізичних чеснот [9].

Влучно мету виховання визначив І. Кант, доводячи, що виховання ставить завдання зробити людину майстерною, знаючою й моральною: якщо освіта в першому розумінні тождна культурі, у другому – цивілізації, а в третьому – моральності, то й виховання має культивувати, цивілізувати й робити людей моральними, причому обидві перші ідеї підпорядковані третій [7, с. 104]. Таке тлумачення вдало підходить на роль моральних підвалин для правового й екоп правового виховання, адже ґрунтується на впевненості, що моральний закон дається людині у вигляді апріорного принципу практичного розуму, реалізація якого залежить від неї самої.

Поряд із загальними для більшості епох моральними орієнтирами цілі виховання багато в чому мають конкретно-історичний характер, виявляючи специфіку конкретної епохи. Це унеможлиблює вичерпне окреслення цілей виховання у змістовному сенсі, що зумовлюється різнобарвністю ціннісних орієнтирів, визначених суспільством.

На думку О. А. Долгополова, головною метою правового виховання є (а) перехід набу-

тих правових знань у ціннісні настанови, (б) перетворення їх на внутрішнє переконання, (в) надання їм позитивного емоційного забарвлення й (г) закріплення у правових звичках, які стають мотивом виконання правових норм [6, с. 54]. В. В. Головченко обґрунтовує ієрархію 3-х цілей, спрямованих на формування комплексу якостей особистості на правовому рівні її життєдіяльності, а саме: (а) системи правових знань (найближча мета), (б) правової впевненості (проміжна мета) і (в) мотивів і звичок правомірної, соціально активної поведінки (кінцева мета) [3].

Такий саме підхід можна застосувати й до означення етапів (або стадій) екоправового виховання, якими, відповідно, будуть когнітивний, емоційний і діяльнісний, а також триєдиного комплексу завдань, що постають перед суб'єктами цього процесу.

Цілеорієнтованість людської діяльності значною мірою детермінована законами матеріального виробництва та інших сфер життя суспільства, до якого належить конкретна особа. З огляду на реалії сьогодення ця залежність помітно уповільнює змістовні зміни в так званому «телеологічному блоці» свідомості, тим самим

підтверджуючи необхідність кореспондування формування нової системи цінностей іншим умовам буття соціуму в усіх його вимірах – соціальному, правовому, економічному, політичному тощо. Іншими словами, подібно до того, як не можна зробити людину вихованою примусово, неможливо виховати її в сучасному світі правовими ілюзіями, самою лише ідеологією. Потрібні приклади – як негативні, так і позитивні, що змушують замислюватися над перспективою життя, знаходити глибоко в собі екофільні першооснови, «приречені» на знайдення, але такі, що мають слабкі імпульси, не здатні пробитися крізь нашарування штучних цінностей, створених цивілізацією надмірного споживання.

Як мета, екоправове виховання повинно формувати екоправову вихованість особистості, тобто такий стан правосвідомості, який гармонізує біологічний і соціальний складники в людській природі. У самій же людині, як істоті біосоціальної, закладені передумови для правильного, природного усвідомлення нею свого права на безпечне для життя і здоров'я довкілля – біологічні, соціальні, історичні, етноментальні та інші, що становлять глибинну основу й одночасно

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

засіб існування людства. Їх акумуляція робить правосвідомість практично «приреченою» до сприйняття екофільних імперативів. Саме тому дуже важливо, щоб методологічним підґрунтям екологічної політики в Україні стала концепція, спроможна перенести останні у практичну площину, зробити їх єдино прийнятними для соціуму.

Поряд із загальними для правового виховання ознаками можна вирізнити низку характеристик, що відбивають специфіку (світоглядну й методологічну) екоправового виховання й дозволяють визнати за ним статус перспективного напрямку виховного впливу з урахуванням потреб суспільства. Головні з них – це методологічне й ідеологічне обґрунтування концепції екоправового виховання положеннями екософії права із залученням елементів діатропічної методології як парадигми, спроможної забезпечити бажане світоглядне оновлення соціуму.

Також для екоправового виховання притаманною є значна увага до категорій «екологічність», «антропність» і «соціальність» як засобів висвітлення специфіки екоправового мислення. Завдяки аналізу їх взаємозв'язку і взаємодоповнення можна з'ясувати,

чому правосвідомість сучасної людини так потребує екологізації і чому без переосмислення характеру співвідношення згаданих категорій реформування суспільних відносин залишатиметься екофобним. Адже для громадянина мало просто знати, а державі просто декларувати, що життя – це найвища цінність, фундаментальне природне право кожного. У правовій культурі країн Заходу це положення присутнє досить давно [Див.: 5; 8; 11], але проблема технократичного утиску цього права не зникає. Громадянин має усвідомлювати, а виховні інституції роз'яснювати, чому право на життя є фундаментальним і пріоритетним, – окрім того, що людина є найвищою цінністю, вона є єдиним створінням, здатним впливати на життя й за межами соціуму, – завдяки розумовим здібностям, які є як джерелом масштабних конфліктів і негараздів в екосоціосфері, так і засобом поліпшення життя, досягнення відповідальності за існування природного спільноствіту.

Оскільки екологічність виступає властивістю і біосоціального буття людини, і буття її соціуму (тому що вони мають місце саме в екосфері), життя, як передумова існування, у своєму розмаїтті тотожне по-

няттю «екологічність». Саме в такому ракурсі правовий вимір життя постає визначальним і властивим іманентно природному буттю індивіда.

Екоправова вихованість знаходить свій прояв у комплексі основних особистісних характеристик, головною серед яких є *визнання права на життя основоположною правовою цінністю*, зумовленою здійсненням екоософської рефлексії феномену прав людини загалом і права на безпечне для життя і здоров'я довкілля, зокрема. Це означає, що право на життя й безпечне довкілля слід розглядати в нерозривному зв'язку з правами, власне, довкілля на безпеку й захист. Розширюючи цим межі правового дискурсу в соціумі, можна змінити антропоцентричний погляд його репрезентантів на себе як володарів природи на виважену екологічну правосвідомість.

Екправова вихованість пов'язана зі свідомим вибором правомірного (з точки зору носія екоправової свідомості) способу задоволення своїх потреб, який, у свою чергу, є відгуком внутрішньої потреби в екофільній поведінці. Це не значить, що носій екоправової культури повинен (як закликають представники радикального екологізму) утримуватися від будь-якої діяльності, пов'язаної

із впливом на природні об'єкти, оскільки в сучасному світі це неможливо зробити без ізоляції від соціуму; ідея ж подальшого розвитку людства в умовах недоторканності природного середовища може бути сприйнята тільки як утопія. Мета виховання особистості з високим рівнем екоправової культури спирається на певне розуміння самої людини, її природи як суб'єкта права й життєтворчості в цілому, що зумовлює і специфіку типу праворозуміння, який формує, так би мовити, «образ права» в конкретному суспільстві й через призму якого члени останнього бачать правову реальність і, відповідно, перспективи й характер якісних змін у ній. Це і є розуміння людини як біосоціальної істоти, тобто визнання двоїстості її природи, що поєднує в ній і природне її першоджерело, і соціальне як вияв її «другої» природи.

Аналіз сутнісної і змістовної специфіки екоправового виховання дає змогу визначити його як системний процес цілеспрямованого впливу на правосвідомість особистості сукупності державних і компетентних громадських інституцій з метою активізації глибинних екофільних засад її правового буття і формування активної позиції щодо комплексу прав природи

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

на чолі з правом на життя, а також усталення їх у стратегії життєтворчості передусім задля розбудови екоправової державності. Саме за умови досягнення мети цього напрямку правовиховної роботи вба-

чається за можливе прискорити якісні зрушення у формуванні спільноти особистостей високого рівня екологічної правосвідомості, здатних надати стратегії розвитку цивілізації екофільного спрямування.

Список літератури: 1. Антология мировой философии. – [В 4-х т. – Т. 1, ч. 1] / ред.-сост. В. В. Соколов. – М. : Мысль, 1969 – 1972. – 576 с. 2. Бургарт Т. І. Діалектика антропогенного й соціального у вимірі екософії права / Т. І. Бургарт // Вісн. нац. юрид. акад. України. – Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. – Х. : Право, 2009. – Вип. 2. – С. 122–131. 3. Головченко В. В. Теоретические вопросы эффективности правового воспитания: автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. юрид. наук : 12.00.01. / В. В. Головченко. – К., 1982. – 19 с. 4. Григорьев С. И. Смена научных картин мира и социология / С. И. Григорьев // СоцИс. – 2000. – № 9. – С. 13–22. 5. Дайнен Д. Дедалі міцніший союз. Курс європейської інтеграції: моногр. / Д. Дайнен; перекл. з англ. М. Марченко. – К. : Вид-во «К. І. С.», 2006. – 696 с. 6. Долгополов О. А. Организация правового воспитания в современной России: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11; 12.00.01. / Долгополов Олег Александрович – Рязань, 2004. – 229 с. 7. Кант И. О педагогике. Трактаты и письма / перев. с нем. Н. Вальденберг, Т. Васильева, А. Гулыга. – М. : Наука, 1980. – 709 с. 8. Лозо В. И. Правовые основы экологической стратегии Европейского Союза (концепция, программное обеспечение, систематизация и комментарий действующего законодательства ЕС) : моногр. / В. И. Лозо – Харьков : Право, 2008. – 368 с. 9. Рабінович О. Р. Ідея виховання та її теоретичне обґрунтування в античній філософії : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. філос. наук : 09.00.05. / О. Р. Рабінович. – Л., 2009. – 15 с. 10. Сазонникова Е. В. Диатропическая познавательная модель : понятие, применение в праве и соотношение с системной познавательной моделью / Е. В. Сазонникова // Рос. юрид. журн. – 2011. – № 1. – С. 47–54. 11. Стеценко О. Защита экологических прав в Европейском Союзе / О. Стеценко. [Электрон. ресурс]. – Режим доступа : <http://yurpractika.com/article.php?id=10006759>. 12. Шефель С. В. Екософія права як форма діатропічної методології / С. В. Шефель // Вісн. нац. юрид. акад. України. – Серія : Філософія, філософія права, політологія, соціологія. – Х. : Право, 2010. – Вип. 6. – С. 63–70. 13. Шефель С. В. Онтологічні засади екологічного права / С. В. Шефель // Пробл. розвитку суспільства : системний підхід : 3б. матер. міжвуз. наук. конф. (Харків, 12–13 квіт. 2006 р.) – Х. : НЮОУ, 2006. – С. 18–22.

ЭКОПРАВОВОЕ ВОСПИТАНИЕ: ПОНЯТИЕ, СУЩНОСТЬ И СОДЕРЖАНИЕ

Захарова В. А.

В статье определяется сущностная и содержательная специфика феномена экоправового воспитания, анализируются характерные признаки этого направления правовоспитательной деятельности, позволяющие сформулировать его дефиницию.

Ключевые слова: правовое воспитание, экоправовое воспитание, экософизм права.

THE ECO-LEGAL EDUCATION: DEFINITION, NATURE AND CONTENT Zakharova V. A.

The article defined the essential and specific content of the phenomenon of eco-legal education. Also analyzes the characteristics of this area of legal education

activities, that helps to formulate its definition.

Key words: legal education, eco-legal education, ecosophy of law.

Надійшла до редакції 06.02.2013 р.

УДК 340.12

Г. В. Коваленко,
*здобувачка при кафедрі логіки
Національний університет
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»,
м. Харків*

ОСНОВНІ ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ІДЕЇ ПРАЦІ РОНАЛДА ДВОРКІНА «СЕРЙОЗНИЙ ПОГЛЯД НА ПРАВА»

Розглядаються основні ідеї одного з провідних сучасних американських філософів Р. Дворкіна, викладених у праці «Серйозний погляд на права»: його опозиція правовому позитивізму, інтерпретація прав людини в сучасному світі, співвідношення моралі і права.

Ключові слова: права людини, критика правового позитивізму, Конституція США, роль суду в реалізації громадянських прав і свобод.

Однією з нагальних потреб сучасного українського правознавства є ознайомлення з теоретичним досвідом світових лідерів цього напрямку. Серед них – американський учений Роналд Дворкін (1931 – 2013 рр.). Всесвітньовідомим він став завдяки своїй першій крупній науковій роботі «Taking Rights Seriously» [19]. Пізніше він опублікував серію інших філософсько-правових праць, які привертають увагу й породжують жваві дискусії серед юристів і філософів багатьох країн.

Перша його книга вже стала класичною для дослідників

усіх напрямів філософії права. У ній автор розглядає низку проблем, пов'язаних зі з'ясуванням сутності права і правознавства. Попри те, що вона вийшла вже понад 30 років тому, порушені в ній питання залишаються актуальними й до сьогоднішнього дня. Вони стосуються правової онтології, антропології, гносеології, аксіології й історії філософії права. Стисло резюмуючи тематику своєї праці, сам науковець характеризує її як «питання про те, що є закон і хто й коли має його додержуватися» [2, с. 1].

Оскільки така характеристика співпадає з головними за-